

זה לי עשרים שנה... *

מאמר זכרון להגאון ר' אברהם אליהו קפלן זצ"ל

ובך היה אומר ר' אברהם אליהו קפלן זצ"ל ברוח חן שעל שפתיו: „של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא“: מה ענין חליצת הנעל במקום הקדושה? נעל האדם את נעליו; למה הוא מכוון? להפסיק בינו ובין הקרקע שלא תתלכלך רגלו ותיפגע. אך במקום הקדוש יתקרב נא ויתקרב האדם אל מקור הקדושה, יסיר ויסיר את כל החציצות ואת כל המחיצות המפרידות אותו ממקום מחצב נשמתו וממקור חייו, מהקדושה.

וזה, כך נדמה לי אחרי עשרים שנה, היה סוד חייו הקצרים והמבורכים. הלא כך היה דרכו שדברי תורתו וחייו נשמתו נשתלבו לחטיבה אחת. לא בגאווה עמד הוא על אדמת הקודש, נישא היה ממנה ולקדושתה נתן הוא לזרום אל עורקיו ולמלא את לבו וממנה הצית וליבה את כל האש הגדולה הזאת, אותה שלהבת-טהרה שבערה תמיד בקרבו ושהמסה כדונג את כל מי שהתקרב לו.

מה מבאר את המראה הזה שגאון וצעיר – מתלמידי ליטא נקרא אל תוך עולם ה„תרבות“ והמדע של מערב אירופה, נקרא ונקרה ובו במקום שדרכו רגליו – ניצח?

מצא האיש את מקומו ואת עולמו.

צדק ואמת נפגשו. מי הוא בעל האמת והצדק, איה מקומו?

דרכי לצטט את דברי המהר"ל מפרג: אומרת הגמרא (עירובין יג) שהלכה כדברי בית הלל, מפני שנוחים ועלובים היו וענוותנים. מה כוח צדקותיו ומידותיו של אדם להשפיע על אמיתות ההלכה שלכאורה אינה תלויה אלא בחכמה ובינה, והלא בית שמאי היו אפילו חריפים ומחודדים יותר מבית הלל (יבמות יד)? ענה המהר"ל ואמר שרק מי שמתפשט מכל גאוה ומכל אהבת הניצוח, מי שמוכן בכל רגע להודות על האמת ולוותר על דעתו, הוא הוא שמסוגל לחדור אל האמת ולכוון אל עמקותה בלי נטיות, רק

* פורסם ב„הדרך“, אייר תש"ד

לבו של זה פתוח לאמת עליונה להיכנס בו. ענוותנותם של בית הלל היא הוכחה שקלעו אל המטרה שהאמת אתם היתה.

אותו חוג קטן-הכמות וגדול-האיכות אשר במרכז ההתבוללות וההשכלה והכפירה בברלין בירת גרמניה שמר על האמונה וחרד על דבר ה', ענוות צדק ודבר אמת בהתקשרותם הנצחית היו מצויים אצלם. עדינות ואצילות וענוה וזכות הלב הטוב הזדווגו עם קנאות לאמת ועם ישירות הדרך (רק דרך אורחא כדאי להזכיר, שבדרך זו מצא לו מקומו שם גם השלום – שאפילו רחוקים הכירו שרק אהבת האמת דיברה מתוך גרום ועל אחת כמה וכמה שחיבה ורעות היו בין היראים אשר שם – וגם המעשה – שאהבתם את האמת לא הסתפקה במלים ריקות בלבד אלא אנשי מעשה ולוחמי המציאות היו מנהיגיהם).

שמות גדולי הדור בגרמניה שהיו בברלין, כמו ר' דוד צבי הופמן זצ"ל, הגאון והחכם, ור' עזריאל הכהן מונק זצ"ל, הרב בה"א הידיעה והמנהיג, יוכיחו.

ידע מה שעשה, אותו צדיק וגאון ר' דוד צבי הופמן זצ"ל, איש החכמה והאמונה, כשראה את ימיו ממשמשים ובאים ואחרי שימים ושנים חיפש וברק ובחן ובירר מי יהיה זה שלו ימסור את מקומו ואת ירושתו ואת חינוך רבני גרמניה, כשבחר בו, בר' אברהם אליהו קפלן זצ"ל מליטא. בעל האמת הכיר את האמת. אשרי עין ראתה את שניהם יחד – וגם זה וגם זה כיבד את השני כתלמיד לרבו – שני כוכבים מזהירים נוצצים כל אחד ואחד באורו ובגוונו ובזהירו המסוגל לו, ביופיו ובתוארו.

ר' אברהם אליהו קפלן זצ"ל קלט את כל העולם המערבי בן רגע בעינו החדה. ובן רגע התחיל ומשפיע.

מהפכה התחוללה בקרב תלמידיו על-ידי ר' אברהם אליהו. את לפיד אש התלהבותו השליך לתוך הפני והפנים לתוך קודש הקדשים של היושבים לרגליו. לחוויה חדשה יום יום – כמאמר חז"ל שהיתה מרגלא בפומיה, בכל יום יהיו בעיניך חדשים" וכדרכו בקודש להילחם מלחמה תמידית נגד ההרגל בכל שטחי החיים היהודיים – נעשו לנו גם תורתו גם מידותיו גם גישתו לכל דבר ודבר. וגדול התורה והמידות היה גם יחד.

אינני יודע משום מה: אבל תמיד כשראיתי התעורר בלבי הרגש שניצוץ של דוד המלך היה בר' אברהם אליהו (שזכה על-פי ייחוסו להיות מבני בניו של דוד המלך ע"ה, היה גאה – לא, לא, לא אכתוב „גאה“; גאווה בכל צורה שתהיה, רחוקה היתה ממנו כרחוק מזרח ממערב; אכתוב „היה שמח“ שהרי השמחה היתה שרויה בלבו והתורה שירה בפיו). זמירות היו לו חוקי ה' וגם נעים זמירות היה. יפה עיניים וטוב רואי, אשכול הכופר ותורת חיים, היה חי.

זוכר אני אותו וגעגועים לאנשים כמוהו תוקפים אותי...

אין מלים יכולות לתפוס את החיים ואין מאמר זה ביכולתו להקיף את אישיותו. הייתי צריך לכתוב על דרכי התורה שחידש והחיה, על שיטת הוראתו היחידה במינה, על עמדתו שנקט למדע ולתופעותיו, וראשית כל על חיבת הארץ שבערה בלבו. דרכו היה לחדש דרכים.

ולו יבוא פעם כותב ההיסטוריה של היהדות החרדית בגרמניה, ולו היתה אוזנו פתוחה לא לקולות של סיסמות רעשניות אלא לו היה מקשיב לקול החוצב להבות אש בקול דממה דקה, כי אז היה עוקב אחרי תוצאות השנים המעטות שר' אברהם אליהו קפלן זצ"ל היה חי (חי, דייקא) בלבה של גרמניה, בברלין. אולי היה רואה אז כיצד בזמן קצר זה הצליח בהצלחה שאין כמוה לבנות עולם מלא, חדש-ישן, בין יהודי גרמניה.

לא רבים הם אשר אחרי זמן קצר של פעולתם, מכירים כזאת בהם. זה לי עשרים שנה, זוכר-אני איך שהביאוהו למנוחת עולמים. הרבה קבורות ראיתי ר"ל, אך מעולם לא ראו עיני מה שראו אז: קהל של מאות או אלף איש, אנשים איתנים ממערב אירופה הקר והמתאפק, מתפרצים בבכיה מזעזעת מסביב למיטתו, מבכים את האי שופרא דבלי בארעא; שתקו נאמים וספרנים חדלו ובכו ובכו.

יחיד בדורו היה.